

CÁC PHƯƠNG CHÂM HỘI THOẠI (tiếp theo)

Bài tập

1. Bài tập 1, trang 23, SGK.
2. Bài tập 2, trang 23, SGK.
3. Bài tập 3, trang 23, SGK.
4. Bài tập 4, trang 23 – 24, SGK.
5. Bài tập 5, trang 24, SGK.
6. Khi người hàng xóm mở nhạc to quá, em có thể nói như thế nào để cho người nghe vui vẻ mở nhạc nhỏ hơn? Vì sao em nghĩ như vậy?
7. Vì sao khi muốn hỏi một điều gì đó tế nhị hay chen ngang lời, ngắt lời người khác, ta thường dùng "Xin lỗi,..."?
8. Dựa vào hiểu biết của em về phương châm hội thoại, hãy cho biết lí do gây cười trong truyện sau đây :

CHÁY

Một người có việc đi xa, dặn con :

– Ở nhà có ai hỏi thì bảo bố cháu đi vắng nhé !

Sợ con mãi chơi quên mất, ông ta viết mấy câu vào giấy, đưa cho con, bảo :

– Có ai hỏi thì đưa cái giấy này.

Đứa con cầm giấy bỏ vào túi áo. Cả ngày chẳng thấy ai hỏi. Tối đến, nó thấp đèn, lấy giấy ra xem, chẳng may để giấy cháy mất.

Hôm sau có người khách lại chơi, hỏi :

– Bố cháu có nhà không ?

Thằng bé ngẩn ngơ hồi lâu, sực nhớ ra, sờ vào túi không thấy giấy, liền nói :

– Mất rồi.

Ông khách sững sốt :

– Mất bao giờ ?

– Thưa... tối hôm qua.

– Sao mà mất nhanh thế ?

– Cháy ạ.

(Truyện cười dân gian Việt Nam, theo Ngữ văn 7, tập hai)

9. Hãy cho biết lời nói của anh đây tở trong chuyện sau đây có bình thường không.

ĂN NÓI CÓ ĐẦU CÓ ĐUÔI

Một lão nhà giàu thường xấu hổ có anh đây tở tính bộp chộp. Lão mới gọi anh ta, bảo :

– Mày ăn nói chẳng có đầu có đuôi chi cả, người ta cười cả tao lẫn mày. Từ rày nói cái gì thì phải nói cho có đầu có đuôi, nghe không ?

Anh đây tở vâng vâng, dạ dạ.

Một hôm, lão mặc quần áo sắp đi chơi, đang ngồi hút thuốc thì thấy anh đây tở đứng chấp tay trình trọng nói :

– Thưa ông, con tầm nó nhả ra tở, người ta mang tở bán cho người Tàu, người Tàu đem dệt thành the rồi bán sang ta, ông mua the về may thành áo. Hôm nay ông mặc áo. Ông hút thuốc. Tàn thuốc rơi vào áo ông và áo ông đang cháy !

(Trương Chính, *Bình giảng ngụ ngôn Việt Nam*,
NXB Giáo dục, Hà Nội, 1998)

Gợi ý làm bài

1. Những câu tục ngữ, ca dao đó khẳng định vai trò của ngôn ngữ trong đời sống và khuyên ta trong giao tiếp nên dùng những lời lẽ lịch sự, nhã nhặn.

Trong kho tàng tục ngữ, ca dao Việt Nam có rất nhiều câu có nội dung tương tự. Chẳng hạn :

- *Chim khôn kêu tiếng rảnh rang,
Người khôn nói tiếng dịu dàng dễ nghe.*
- *Vàng thì thử lửa thử than,
Chuông kêu thử tiếng, người ngoan thử lời.*

Em hãy tự tìm thêm những câu khác.

2. Nhằm tuân thủ phương châm lịch sự, thay vì đánh giá một hành động nào đó là đại dột, ta nói : "*Hành động không khôn ngoan lắm*". Theo em, khi nói như vậy, ta đã dùng phép tu từ gì ?

3. Em cần đọc kĩ phần giải thích đặt trước từ *là* để chọn từ ngữ thích hợp với mỗi chỗ trống. Ví dụ : "*Nói trước lời mà người khác chưa kịp nói là nói **hót***".

Các từ ngữ nêu trong bài tập chỉ những cách nói không tuân thủ phương châm lịch sự và phương châm cách thức. Em hãy dựa vào nội dung của mỗi từ ngữ và mỗi phương châm hội thoại để làm phần bài tập còn lại.

4. Để hiểu rõ vì sao đôi khi người nói phải dùng những cách diễn đạt như vậy, cần chú ý :

a) Điều mà người nói chuẩn bị hỏi có thuộc vào đề tài mà hai người đang trao đổi hay không ?

b) Điều chuẩn bị nói có đụng chạm đến thể diện của người đối thoại hay không ?

c) Những cách nói này báo hiệu điều gì cho người đối thoại ?

5. Em có thể tra từ điển để hiểu rõ nghĩa của từng thành ngữ. Ví dụ : *nói bắm nói bở* : nói bốp chát, xỉa xói, thô bạo nhằm lấn át người khác (liên quan đến phương châm lịch sự).

6. Thông thường, cách nói nào tôn trọng thể diện của người nghe hơn thì sẽ có tác dụng hơn.

7. Người ta thường xin lỗi khi làm một điều gì sai, gây ra hậu quả xấu hoặc để người khác phải phiền lòng. Vậy trong trường hợp hỏi người khác điều gì tế nhị lẽ ra không nên hỏi hoặc cắt ngang lời người khác, người ta xin lỗi là có ý gì ?

8. Trong truyện, có tình trạng "ông nói gà, bà nói vịt", tức ông khách và đứa bé nói về hai chuyện rất khác nhau, không ăn nhập gì với nhau. Các câu nói của đứa bé vi phạm phương châm quan hệ và đây cũng chính là lí do gây cười của truyện.

9. Lời nói của anh đầy tớ trong câu chuyện là không bình thường, vi phạm phương châm hội thoại về cách thức. Đây cũng là lí do gây cười của câu chuyện.